toje buvusi vėlyvojo paleolito – ankstyvojo bronzos amžiaus gyvenvietė, kuri galbūt yra jau žinomos apie 160 m į Š esančios Šventininkų senovės gyvenvietės (UK 37335) tąsa. Ji gali driektis dar bent 200 m į P, iki 1995 m. radimvietės.

Šventininkai Old Settlement

During the field evaluation at the site of conjectured Šventininkai Old Settlement on the E shore of a former lake, eighteen 1 x 1 m test pits (a total of 18 m²) were excavated and roughly 6000 m² surveyed. On a small peninsula–former island distinguishable on the shore, a 5–10 cm thick cultural layer with flint finds was recorded. Small sherds of hand built pottery were also found in the plough layer. Further to the N, a 20–30 cm thick cultural layer with flint finds (Fig. 2) and sherds of hand built pottery (Fig. 3) was recorded on the former shore slope. The flint finds dated very broadly. At the investigated location, there was an Upper Palaeolithic–Early Bronze Age settlement, which could be part of the already known Šventininkai Old Settlement, which lies about 160 m to the N and extends at least another 200 m S to the 1995 find spot.

Darius Kontrimas

Vilūnų senovės gyvenvietė

2014 m. projektuojamo magistralinio dujotiekio jungties tarp Lenkijos ir Lietuvos, Lietuvos Respublikos teritorijoje archeologinių žvalgymų metu Viliūnų kaime (Kaišiadorių r., Kruonio sen.) pagal topografinių žemėlapių analizę lokalizuota spėjamos gyvenvietės vieta pakilumoje (Bertašius M., *Dujotiekio jungties tarp Lenkijos ir Lietuvos, trasos Lietuvos teritorijoje, 2014 metų archeologinių žvalgymų ir istorinių tyrimų apie nekilnojamąsias kultūros paveldo vertybes Alytaus, Kauno ir Vilniaus apskrityse ataskaita*, Kaunas, 2015, p. 30, 31).

2015 m. lapkričio mėnesį spėjamos gyvenvietės vietoje atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Vilūnų kaimas yra apie 4 km į P nuo Kruonio, valstybinės reikšmės krašto kelio 129 Antakalnis–Jieznas–Alytus–Merkinė R pusėje. Į R nuo kaimo yra 2,6 km ilgio V–R kryptimi ir 0,5–1 km pločio P–Š kryptimi Kalvių ežeras. Pagal Lietuvos Respublikos teritorijos skaitmeninio erdvinio žemės paviršiaus lazerinio skenavimo duomenis (SEŽP_05LT) generuotame vietovės reljefo (*hillshade*) plane (1 pav.) matyti, jog šis ežeras buvęs gerokai didesnis, tęsėsi dar bent 1,5 km į V (iki kelio 129). Dabar jau užakusioje R ežero dalyje teka Lapainios upelis. Pelkėtoje durpingoje vietoje, be kalvotų buvusio ežero pakrančių, išsiskiria ir 6–7 kalvelės – buvusio ežero salos. Žvalgomųjų tyrimų metu tirtos dvi kalvelės – labiausiai į V nutolusi ir P kalvelė. Pirmoji kalvelė-sala yra apie 120 m ilgio (PV–ŠR kryptimi), apie 48 m pločio (P–Š kryptimi), apie 2 m aukščio – paviršiaus altitudė kalvelės vietoje kyla nuo H_{abs} 90,00 iki H_{abs} 92,00 m aukščio (ties aukščiausia vieta). Antroji kalvelė yra apie 130x125 m dydžio, apie 3 m aukščio (ties centrine dalimi) – paviršiaus altitudė kalvelės vietoje kyla nuo H_{abs} 90,00 iki H_{abs} 93,00 m aukščio. Tyrimų vietoje ilgai buvo vykdoma intensyvi žemdirbystė, pastaruoju metu auginami kukurūzai. Atliekant tyrimus derlius jau buvo nuimtas.

Šiauriausioje saloje jau yra žinoma Vilūnų senovės gyvenvietė (UK 22107), kurią 1995 m. aptiko A. Girininkas. Tada žvalgomųjų tyrimų metu surasti 62 neolito dirbiniai. Tiriant šurfą (šurfas neištirtas iki įžemio, nes neleido sklypo

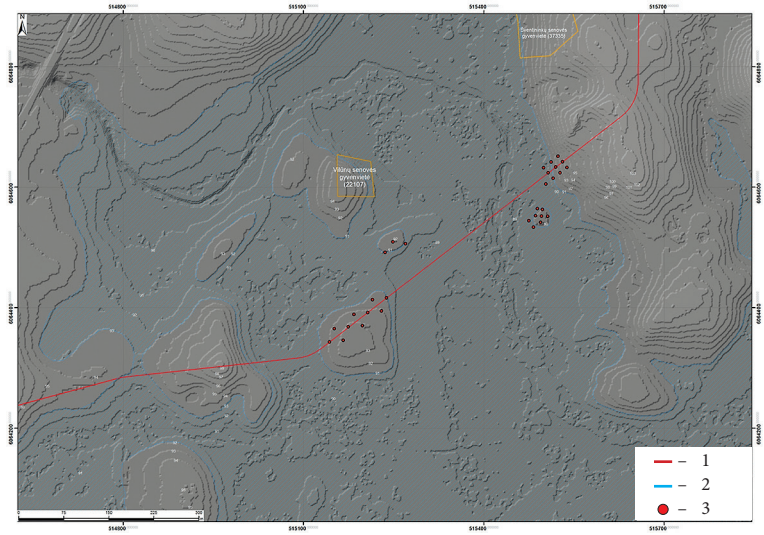

1 pav. Tyrimų vietos aplinka: buvusio ežero planas: 1 – dujotiekio linija; 2 – spėjama buvusio ežero kranto linija; 3 – 2015 m. tirti šurfai. D. Kontrimo brėž.

Fig. 1. Plan of the investigation site: its vicinity, and the former lake: 1 – the gas line; 2 – the conjectured shoreline of the former lake; 3 – the test pits excavated in 2015

savininkai) nustatyta, kad kultūrinis sluoksnis gali būti storesnis nei 25–30 cm. Taip pat 100 m į P nuo neolitinės gyvenvietės išskirta atskira radimvietė – dvi neaukštos ariamos kalvelės. Ant R kalvelės rasta titnaginių dirbinių, o ant V – titnaginių radinių ir molinis verpstukas. Daryta prielaida, kad ant V kalvelės būta žalvario amžiaus gyvenvietės, o ant R – neolitinės (*LIIR*, f. 1, b. 2514, p. 17, 24). Kurias kalveles A. Girininkas įvardija kaip R ir V, iš ataskaitoje pateikiamo aprašymo pasakyti sunku.

Buvusio ežero Š–ŠR krante yra žinoma Šventininkų senovės gyvenvietė (UK 37335), kurią dar 1994 m. aptiko E. Šatavičius. Gyvenvietė datuota mezolito laikotarpiu (*ATL 2009 metais*, V., 2010, p. 456). 1995 m. A. Girininkas archeologinių žvalgymų Kaišiadorių rajone metu, dešiniajame Laipainios krante, aptiko mezolitu datuojamų titnaginių dirbinių (2 radimvietės) (*ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1995, p. 292, 293). 2015 m. žvalgomieji tyrimai vykdyti ir priešingame ežero krante, ties projektuojamo dujotiekio darbų zona. Tiek tirtoje buvusioje salelėje- pusiasalyje, tiek pakrantėje aptiktas kultūrinis sluoksnis su vėlyvojo paleolito–bronzos amžiaus titnago radiniais.

Žvalgomųjų tyrimų metu Vilūnų spėjamos gyvenvietės vietoje ištirta trylika 1x1 m dydžio šurfų (13 m^2). Labiausiai į V nutolusioje kalvelėje ištirti trys 1x1 m dydžio šurfai. Šurfe 1 po 40 cm storio dirvožemiu fiksuotas tamsiai pilkas, juosvas 15–25 cm storio kultūrinis sluoksnis su titnago nuoskalomis. Šurfuose 2 ir 3 archeologiškai vertingas kultūrinis sluoksnis, ko gero, jau apardytas ūkinės veiklos metu, nes radinių neaptikta. P kalvelėje-saloje ištirta dešimt 1x1 m dydžio šurfų. Čia kultūrinis sluoksnis taip pat jau apardytas ūkinės veiklos metu (tirtuose šurfuose rasti tik keli titnago radiniai). Žvalgomųjų tyrimų metu greta tirtų šurfų paviršiuje aptikus titnaginių radinių, žval-

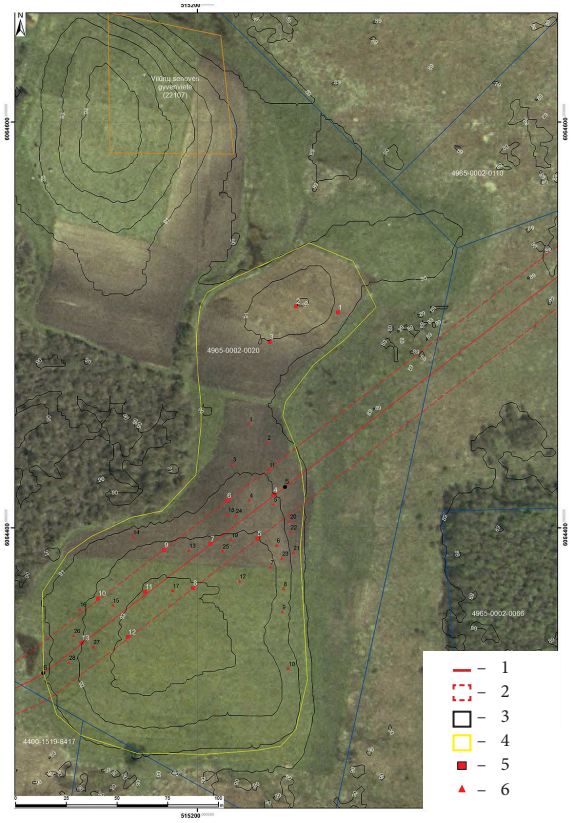

2 pav. Tyrimų vietos situacijos planas: 1 – dujotiekio linija; 2 – projektuojama darbų zona (24 m); 3 – suformuoti kadastriniai sklypai; 4 – žvalgytas plotas; 5 – šurfai; 6 – radimvietės. D. Kontrimo brėž.

Fig. 2. Situation plan of the investigation site: 1 – the gas line; 2 – planned work zone (24 m); 3 – cadastral plots; 4 – surveyed area; 5 – test pits; 6 – find spots

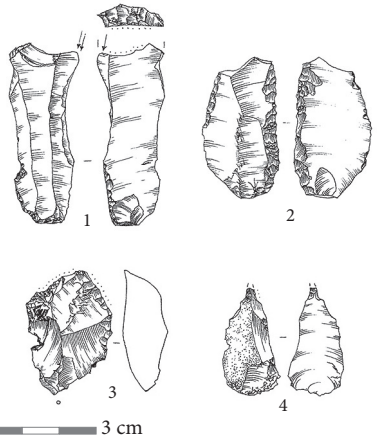

3 pav. Titnaginiai dirbiniai: 1 – rėžtukas; 2 – peilis; 3 – gremžtukas; 4 – grąžtelis. G. Gudaitienės pieš.

Fig. 3. Flint artefacts: 1 – the burin; 2 – the knife; 3 – the scraper; 4 – the borer

gytos ir abi tirtos kalvelės bei plotas tarp jų (iš viso apie 21500 m²).

Žvalgymų metu aptikti tik titnago radiniai (neskaitant XIX–XX a. daiktų, ūkio padargų nuolaužų, šiukšlių). Žvalgymų metu iš viso surinkti 47 titnago radiniai: nuoskalos (sudaro didžiausią dalį), skeltės, skaldytinio likutis, skaldytinio šerdys, rėžtukas, peilis, gremžtukas, grąžtelis. Didžiausia radinių koncentracija pastebima ties salos V–ŠV pakrante (2 pav.). Iš visų aptiktų radinių vėlyvuoju paleolitu datuojami tik du – rėžtukas ir gremžtukas bei dvi skeltės. Titnaginiai dirbiniai (rėžtukas, peilis, gremžtukas, grąžtelis; 3 pav.) leidžia aptiktą gyvenvietę datuoti vėlyvuoju paleolitu.

Atsižvelgiant į tai, kad jau trijose iš šešių–septynių salų buvo aptikta akmens amžiaus radinių, tikėtina, kad ir didžiausioje, į PV nuo tirtos vietos esančioje saloje galėjusi būti gyvenvietė. Į R nuo tyrimų vietos buvusio ežero pakrantėje (Šventininkų kaime) aptikta akmens ir geležies amžių gyvenviečių požymių. Analogiškai senovės gyvenviečių požymių galima tikėtis ir buvusio ežero V pakrantėje.

Vilūnai Old Settlement

During a field evaluation of the site of the conjectured Vilūnai Settlement, thirteen 1 x 1 m test pits (a total of 13 m²) were excavated and about 21 500 m² were surveyed on islands

in a former lake. Three 1 x 1 m test pits were excavated on a small hill that was the furthest W. A dark grey to blackish, 15–25 cm thick cultural layer with flint flakes was recorded under a 40 cm thick layer of topsoil in test pit 1. The cultural layer in the remaining test pits had been disturbed during intensive agricultural activities but several flint finds were discovered in the plough layer. A total of 47 flint finds: flakes (which comprised the largest fraction), blades, debitage, an exhausted core, a burin, a knife, a scraper, and a borer were collected during the survey. The largest find concentration was noted on the island's W and NW shore (Fig. 2). Based on the flint artefacts: a burin, a knife, a scraper, and a borer (Fig. 3), the discovered settlement should be dated to the Upper Palaeolithic.

Augustina Kurilienė,
Gytis Piličiauskas, Rokas Vengalis

Žvalgomieji tyrimai Šventosios senovės gyvenvietėje

2015 m. vykdyti archeologiniai žvalgomieji tyrimai Šventosios senovės gyvenvietėje (UK 1813), Mokyklos g. 85 ir galimoms inžinerinėms komunikacijoms numatomame plote, į V nuo jo, taip pat Monciškės g. 11 sklype (1 pav.). Šiuose sklypuose ar jų aplinkoje įvairaus pobūdžio archeologiniai tyrimai vykdyti ir anksčiau.

Mokyklos g. 85 sklype ir galimoms inžinerinėms komunikacijoms numatomame plote anksčiau vykdytų archeologinių tyrimų ir dabartiniai topografiniai duomenys yra gana informatyvūs. Pagal senovinio reljefo formas sklypas buvo padalintas į tris dalis: erozinį V duburį, centrinę seklumą / salą ir rytinį erozinį duburį.

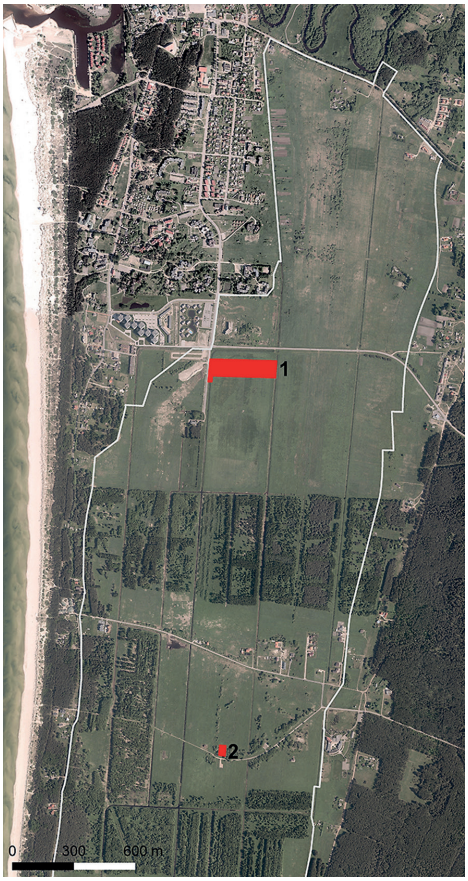

1 pav. 2015 m. žvalgomųjų tyrimų Šventosios senovės gyvenvietėje situacijos planas. Tyrinėti sklypai ir vietos: 1 – Mokyklos g. 85 ir galimoms komunikacijoms numatomas plotas į V nuo sklypo; 2 – Monciškės g. 11. A. Kurilienės brėž.

Fig. 1. Situation plan of the 2015 field evaluation at Šventoji Old Settlement: 1 – Mokyklos St. 85, the area foreseen for possible utility lines to the W of the plot; 2 – Monciškės St. 11

Atsižvelgiant į tai, kiekvienai daliai buvo taikoma skirtinga tyrimų metodika, apjungianti geofizikinius tyrimus (GPR profiliavimą ir magnetometrinę žvalgybą), gręžinius, šurfavimą ir